

УДК: 37.091.12:78-051(477):37.016:78(520)

Солдатенко Олександр Ігорович
Кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
музичного мистецтва
Чернігівський національний
педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів вул. Гоголя 22 кв. 3
д. т. 5-63-03; e-mail: dj_sol@mail.ru

**ВИКОРИСТАННЯ ЯПОНСЬКОГО ДОСВІДУ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ
УЧНІВ СТАРШОГО ВІКУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ**

Анотація

У статті розглядаються питання музичного навчання учнів старшого віку в Японії. Автор аналізує основні положення філософсько-музичного методу «Дзен-мистецтво гри на гітарі» музиканта і педагога Філіпа Тосіо Судо, який працював у цій галузі. Використання японського досвіду музичного навчання старшокласників буде доречним при викладанні таких дисциплін, як: «Технології музичного навчання і виховання», «Сучасні технології музичного виховання», «Методика музично-теоретичної підготовки» в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні до їх подальшої професійної діяльності.

Ключові слова: Японія, дзен-мистецтво, гітара, філософсько-музичний метод, старшокласники.

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЯПОНСКОГО ОПЫТА МУЗЫКАЛЬНОГО
ОБУЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ СТАРШЕГО ВОЗРАСТА ПРИ ПОДГОТОВКЕ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В УКРАИНЕ**

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы музыкального обучения учащихся старшего возраста в Японии. Автор анализирует основные положения философско-музыкального метода «Дзен-искусство игры на гитаре»

музыканта и педагога Филиппа Тосио Судо, который работал в этой области. Использование японского опыта музыкального обучения старшеклассников будет уместным при преподавании таких дисциплин, как: «Технологии музыкального обучения и воспитания», «Современные технологии музыкального воспитания», «Методика музыкально-теоретической подготовки» в процессе подготовки будущих учителей музыкального искусства в Украине в их дальнейшей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: Япония, дзен-искусство, гитара, философско-музыкальный метод, старшеклассники.

O. I. Soldatenko

Annotation

USE OF JAPANESE MUSIC EXPERIENCE LEARNING OLDER STUDENTS IN PREPARING TEACHERS OF MUSICAL ARTS IN UKRAINE.

The article deals with music education of older students in Japan. The author analyzes the Basic Situation philosophical and musical method "Zen art games for guitar" musician and teacher Philip Tosyo Sudo, who worked in this area. It is reported that this method is used by tens of thousands of teachers not only in Japan but also around the world. It is spoken in detail about this is an unusual method of music education and the way of full disclosure musician his musical abilities, all his potential through self-expression in music. It should be stressed that In Zen is meant harmonious approach to the world and the objects that fill it, the knowledge and the disclosure itself through music. It draws our attention to F. Sudo approach to music education combines teaching of various arts Zen, martial arts, calligraphy, art of sword fighting and Japanese tea ceremony. The text gives a valuable information that this method is intended for both beginners and professionals. It should be emphasized that age and experience of students does not matter, but the most suitable method for F. Sudo music education children older school age. Attention is drawn that in contrast to traditional Western methods of music education, where children are learning something and then try to reproduce it, F. Sudo proposed first student play something and learn

from the experience gained. It is described in short that the idea is to train and feel that learning through experience. Attention is drawn that F. Sudo advised the student before learning to recognize their commitment to the development of new material through preparing to play a musical instrument. Recommendations are given that F. Sudo stressed that it is necessary to teach children to experience music that is going to perform, and tempo becomes apparent to her, but knowing the pace and rhythm can be known. Author F. Sudo conception music education is more philosophy and practical method than performing schools that do not prepare professionals but developing musical abilities of older pupils. Conclusions are drawn about using the Japanese experience teaching high school musical is appropriate when teaching such subjects as: "Technologies musical learning and of education", "Modern technologies musical of education", " Method of musical and theoretical training" in the preparation of future teachers of music in Ukraine to further their professional activities.

Keywords: Japan, Zen art games, guitar, philosophical and musical method, seniors.

Постановка проблеми

При підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні однією з центральних задач є формування компетентності студентів стосовно розвитку музичних здібностей старшокласників, що вимагає впровадження в навчальний процес світового досвіду науковців і вчителів-практиків, які працювали у цій галузі. Особливо велику увагу питанню музичного навчання учнів старшого віку приділяють у країнах Сходу, зокрема в Японії. В наш час дуже широкого розповсюдження набув філософсько-музичний метод «Дзен мистецтво гри на гітарі» Ф. Судо, яким користуються десятки тисяч педагогів не тільки в Японії а й в усьому світі.

Саме тому багатий досвід цього японського педагога, переосмислений і адаптований до українських традицій музичного навчання може стати в нагоді, особливо при підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналітичний огляд наукової та спеціальної музичної літератури показав, що у сучасній музичній педагогіці проблеми музичного навчання учнів старшого віку та підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні розробляються досить активно. Зокрема, українські вчені: Ю. Мережко [4], Н. Іліницька [2], К. Завалко [1] та інші, розглядали питання: формування художніх смаків старшокласників у процесі вокальної діяльності, музичної самоосвіти старшокласників, підготовки майбутніх вчителів музики до інноваційної діяльності (включаючи досвід японського педагога С. Судзукі). Музичному вихованню дітей й підлітків, як органічному компоненту шкільної освіти в Японії, присвячені праці українських вчених: В. Проннікова, В. Ладанова, О. Михайличенко, Ю. Михайлової [5] та ін. Але питання використання японського досвіду музичного навчання учнів старшого віку по методу Ф. Судо при підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні залишилися поза увагою дослідників.

Мета даної публікації: Висвітлити питання музичного навчання учнів старшого віку в Японії і проаналізувати метод Ф. Судо та можливості використання його досвіду в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні

Виклад основного матеріалу дослідження.

Формування компетентності вчителя музики стосовно розвитку музичних здібностей старшокласників вимагає свідомої, цілеспрямованої, планомірної і систематичної роботи під час навчання у вищому навчальному закладі. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя музики, здатного розвивати і підтримувати здібності, таланти і обдарування учнів старшого віку, потребують удосконалення методики викладання, орієнтації на результативність занять, посилення акцентів на їхню практичну спрямованість та впровадження в навчальний процес світового досвіду науковців і вчителів-практиків, що працюють у цій галузі .

Історично склалося так, що особливо велику увагу цьому питанню приділяють в Японії. Українські засади музичного виховання дуже схожі з японськими. Як і в Україні, музичне навчання в Японії виступає засобом всебічного, гармонійного розвитку особистості, так, як у його процесі особливо успішно формуються моральні якості дитини. Традиційно в Японії вважають, що можливо й необхідно розвивати здібності музиканта в кожній людині, починаючи від самого народження і протягом усього життя. Головною метою музичного навчання дітей старшого віку є розвиток музичних здібностей учнів, набуття ними елементарних знань про музику і оволодіння практичними навичками і вміннями, що допоможуть їм орієнтуватися в музичній творчості, на певному рівні виконувати твори національних та зарубіжних композиторів.

Японські педагоги, такі як Хідео Сайто і Філіп Тосіо Судо, приділяли особливо велику увагу музичному навчанню дітей старшого шкільного віку.

Видатний японський музикант і педагог Хідео Сайто (1902 – 1974) був упевнений, що західні музичні традиції у викладанні музики з успіхом можуть бути застосовані в Японії, а ключем до цього, на його думку, повинно бути формування та розвиток музичних здібностей дітей старшого віку. Для цього в 1950 р. він відкрив середню школу Toho Gakuen School of Music щоб надавати якісну музичну освіту дівчаткам-підліткам. З учнів школи він організував ансамблі камерної музики, а потім і шкільний оркестр. У 1952 р. Хідео Сайто переконав університет Toho Gakuen відкрити старшу музичну школу для учнів від 15 до 18 років, а у 1955 р. ним був створений і Музичний коледж з дворічним курсом, який в 1961 р. стає Музичним Відділом Коледжу Toho Gakuen [8]. Сьогодні там викладають педагоги як за європейськими і американськими методиками, адаптованими до менталітету країни, такими як: Карла Орфа, Золтана Кодая, Марії Монтессорі, Еміля Жака-Далькроза, Гленна Домана, так і за японськими, засновниками яких є Масару Ібука [3], Сін'їті Судзукі [6], Філіп Тосіо Судо [7].

Музика, на думку японців, покликана виявляти красу та робити її відчутною. Саме тому, вважають японські педагоги, дітей старшого шкільного віку треба вчити відчувати музику, вчити сприймати прекрасне, так як вони переконані, що ніякий науковий і технічний прогрес не здатний змінити естетичну та етичну складові людського життя [5, с. 93].

Такої думки дотримувався і Філіп Тосіо Судо (1959 - 2001) - японський музикант і педагог, що професійно грав на гітарі в Америці та Японії. Зростаюче значення імпровізаційної музики спонукало його у 1992 р. написати «Дзен мистецтво гри на гітарі» [7]. Це не зовсім звичайний метод музичного навчання, а шлях повного розкриття музикантом своїх музичних здібностей, усього свого потенціалу через самовираження у музиці.

Мистецтво дзен-гітари ґрунтується на філософії дзен. Під дзен розуміється гармонійний підхід до світу і об'єктів, які його наповнюють, пізнання і розкриття себе через музику. Підхід Ф. Судо до музичного навчання поєднує в собі вчення різних мистецтв дзен: бойових мистецтв, каліграфії, мистецтва бою на мечях та японської чайної церемонії. Саме тому шлях дзен-гітари лежить через самопізнання учня - в набутті гармонії з самим собою, іншими та усім навколишнім світом.

Дзен-гітара - шлях творення і самовираження через музику, незалежно від досвіду чи виду інструменту або навіть техніки гри учня, тому що основоположний принцип Ф. Судо - кожному є що зіграти, бо в кожному з нас живе музика. Методика «Дзен» може застосовуватись для навчання гри на будь-якому музичному інструменті. Цей метод призначений як для початківців, так і для професіоналів. Вік і досвід учнів не має значення, але більш за все метод Ф. Судо підходить для музичного навчання дітей старшого шкільного віку, так як в ньому «немає інформації: акордів, способів настроювання гітари, музичної теорії, уроків з читання нот і виконання музичних творів», бо на думку автора, «інформація сама по собі ніколи не навчить музиканта того, що необхідно, щоб зіграти свою пісню» [7, с. 4].

Ф. Судо вимагав від учнів рішучості все робити самостійно: не тільки вчитися грати на інструменті, але і шукати необхідну для цього інформацію де завгодно.

Основні елементи педагогічної концепції Ф. Судо:

1. Рішучість все робити самостійно;
2. Вчитися на основі набутого досвіду;
3. Осмислений підхід до навчання;
4. Покроковість навчання;
5. Дисципліна, старанність, свідомість і концентрація учня;
6. Розвиток музичних здібностей учнів: таланту, музичного слуху, музичного смаку, музично-ритмічних відчуттів: темпу, ритму, синхронності виконання; психомоторних здібностей: майстерності, техніки, емоційності виконання.

На відміну від традиційних західних методів музичного навчання, де діти чогось вчать, а потім намагаються це відтворити, Ф. Судо пропонував учневі спочатку зіграти що-небудь і вчитися на основі набутого досвіду. Ідея полягає у тому, щоб тренуватися і відчувати, тобто вчитися через досвід.

Ф. Судо радив учневі перед початком навчання усвідомити свою готовність до освоєння нового матеріалу через підготовку до гри на музичному інструменті. Цьому служать три кроки: кожного разу брати інструмент в руки з певною метою, налаштувати музичний інструмент і знайти внутрішню гармонію.

На думку Ф. Судо, прогрес у навчанні буде помітний тільки якщо учень вкладає у вправи з однією нотою всі сили, потім грає дві ноти разом, потім три ноти, вивчає акорд, потім ще один і ще. Тільки коли учень навчився грати три акорди, вкладаючи в них всю душу, у нього є все, щоб серйозно братися за музику.

У методиці Ф. Судо вирішальне значення набуває дисципліна, старанність, свідомість і концентрація учня: «Робити те, що потрібно, коли

потрібно, на межі своїх можливостей і чинити так щоразу» [7, с. 67]. Тобто треба грати не те, що хоче дитина, а те, що пропонує їй зіграти педагог. Іноді запропоноване і бажане збігається, іноді - ні. Учень необхідно повірити в себе і просто займатися музикою, тоді прийде розуміння того, чого його вчить викладач.

Неодноразово Ф. Судо підкреслював відповідальність музиканта перед своїм талантом: «Правильно використовуйте свій талант, не витрачайте його даремно...Працюйте і розвивайте свій талант на повну силу, не лінуючись і не вигадуючи собі виправдань» [7, с. 87]. Музичні здібності, як і талант, необхідно всіляко розвивати не тільки на практиці, а і освоюючи теорію музики, не відмовляючись ні від якої нової інформації.

В інтерпретації дзен-буддизму звук являє собою божественну іскру, яку кожен носить у своєму серці. Саме тому дуже важливий всебічний розвиток музичного слуху учня через вслухування у свій внутрішній звук. Джерело звуку, по Ф. Судо, - ключ до всього. Пошук джерела допоможе учневі почути із усього різноманіття кожен звук окремо, і тоді всі вони разом зіллються в Єдину Велику Мелодію. Отже, основна теза Ф. Судо щодо розвитку музичного слуху: «Слухайте і вчіться, мотайте на вус все, що ви чуєте» [7, с. 39]. Якщо учень не може зіграти те, що чує, він повинен слухати те, що він грає, бо іноді у звичній мелодії він зможе несподівано для себе почути те, що раніше від нього було приховано.

Ф. Судо наголошував, що для розвитку музично-ритмічного відчуття учнів старших класів, треба навчити дитину відчувати музику, яку вона збирається виконувати, і темп стане для неї очевидним, а знаючи темп, можна пізнати і ритм. На думку Ф. Судо, «у кожної людини, у грудях якої б'ється серце, яка здатна дихати і ходити, є почуття ритму. Головне - відчуття цей ритм і вкласти його в музику» [7, с. 12]. Відчуття ритму розумом неможливо, учень його повинен відчуття тілом. Тому якщо учень повторить

ритм достатню кількість разів, то він залишиться з ним назавжди, незалежно від ступеня його складності.

Велике значення для розвитку музичних здібностей учнів Ф. Судо надавав їх психомоторним здібностям, які виявляються в можливості музиканта передати своє розуміння змісту музичного твору через майстерність і віртуозність виконання. Учень повинен усвідомити витoki майстерності музиканта, напрямок власного розвитку і того, що значить «бути майстром». Сюди входить і співпраця з іншими виконавцями під час спільної гри в колективі. Щодо техніки виконання, то мета навчання - оволодіння нею так, щоб під час гри думати лише про динамічні та агогічні відтінки звучання інструменту. Саме тому на думку Ф. Судо: «Для дзен-музиканта неважливо, що грати, бо достатньо і однієї ноти, в яку він вклав всю душу без залишку» [7, с. 56].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що музичне навчання дітей старшого віку в Японії здійснюється на дуже високому рівні в школах, музичних коледжах та музичних відділеннях при університетах Токіо, Осаки та інших міст.

Основними положеннями переосмисленої та адаптованої до українських традицій музичного навчання методики Ф. Судо, спрямованої на розвиток музичних здібностей учнів старших класів, є:

1. Необхідність вчитися на основі набутого досвіду,
2. Самостійний та осмислений підхід до навчання,
3. Самостійний пошук необхідної інформації учнем,
4. Дисципліна, старанність, свідомість і концентрація учнів,
5. Розвиток музичного таланту та музичного смаку,
6. Постійна робота над темпом, ритмом і синхронністю виконання,
7. Відпрацювання майстерності, техніки та емоційності виконання.

Авторська концепція музичного навчання Ф. Судо являється більше філософією і практичним методом, ніж виконавською школою, що не готує

професіоналів, а тільки розвиває музичні здібності учнів старшого віку, реалізуючи при цьому основну мету шкільних занять музикою з дітьми. Вона зовсім не знаходиться в суперечності з методами інших японських педагогів, таких як С. Судзукі і М. Ібука. Метод Ф. Судо може бути використаний в доповненні до них при опануванні майбутніми педагогами-музикантами ефективних методів та прийомів японського музичного навчання дітей старшого віку, зорієнтованих на становлення в учнів інтересу до мистецтва, розвитку у них музичних здібностей та творчої активності. Застосування японських методик музичного навчання учнів старших класів буде доречним при викладанні таких дисциплін, як: «Технології музичного навчання і виховання», «Сучасні технології музичного виховання», «Методика музично-теоретичної підготовки» у вищих педагогічних закладах, що буде сприяти підвищенню ефективності підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні до їх подальшої професійної діяльності.

Використані джерела:

1. Завалко К. В. Формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук.ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика музичного навчання” / К. В. Завалко. – К., 2013. – 41 с.
2. Іліницька Н. С. Організаційно-педагогічні умови музичної самоосвіти та самовиховання старшокласників : Дис... канд. наук: 13.00.02 – НПУ імені М.П. Драгоманова, Київ, 2007.
3. Масару Ибука. После трех уже поздно / Масару Ибука ; пер. с англ. М. и Н. Перовых. – М. : РУССЛИТ, 1991. – 96 с.
4. Мережко Ю. В. Формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів.- Дисертація канд. пед. наук: 13.00.02- НПУ імені М.П. Драгоманова - К., 2012.- 200 с.

5. Михайлова Ю. Д. Традиционная система социализации детей в Японии / Ю. Д. Михайлова // Этнография детства: Традиционные формы воспитания детей и подростков у народов Восточной и Юго-Восточной Азии. – М., 1983. – С. 89–110.

6. Судзуки С. Возвращенные с любовью. Классический подход к воспитанию талантов. – М. : Попурри, 2005. – 192 с.

7. Филипп Судо. Дзэн искусство игры на гитаре / Филипп Судо ; пер. с англ. Н. А. Вуль. – СПб : Амфора, 2006. – 256 с.

8. Lambert M. Surhone. Toho Gakuen School of Music / Lambert M. Surhone, Mariam T. Tennoe, Susan F. Henssonow. – London, 2010. – 92 p.